

ONS: PROPIEDAD - ADMINISTRACION - VECIÑOS (IV). “IRREGULARIDADES, IMPOSTO AGRÍCOLA E CONCESIÓN”

Por: Celestino Pardellas de Blas

Pensei que á terceira ía a vencida e que o tema da propiedade de Ons quedaría resolto, xa fora por vía política ou pola xudicial, no intervalo de tempo que vai dende a saída do nº 16 de AUNIOS (maio de 2011) e a do nº 17 (maio de 2012). Pero non foi así e véxome na obriga de sacar a cuarta entrega sobre esta temática co fin de dar un remate, quizais non definitivo no tempo, a esta cuestión tan importante da vida social dos veciños de Ons e para aclarar algunhas cuestións do anterior número.

A miña idea para esta entrega era seguir coa temática etnográfica e antropolóxica que comezara nas primeiras revistas pois, os habitantes desta Illa, por mor dos 200 anos de illamento que padeceron, deron vida a unha abraiante Cultura Popular única que, dun xeito inaudito, ninguén estudou exhaustivamente, sendo, aínda hoxe, un campo totalmente virxe.

Ao chegar a Ons, eu tiven a sorte de coñecer, entre outras persoas interesantes no campo da investigación etnográfica, a Ana Liste que conviviu cos illáns durante dous anos, a principios dos anos 70 do pasado século e que, sen realizar un estudo profundo sobre esta comunidade, tomou os datos suficientes como para resaltar, no seu libro sobre bruxería e supersticións (Ana Liste. "Galicia: bruxería, superstición y mística". Penthalon ediciones. Madrid 1981) e en numerosos artigos de prensa, o xeito de vida e crenzas destes illáns.

Grazas a ela e ás charlas que recibira no instituto de Pontevedra da boca de D. Alfredo García Alén, o mundo etnográfico de Ons fixo cama no meu interior e, coas ensinanzas obtidas destes dous mestres investigadores, comecei eu a miña andaina, da que sinto que, no seu momento, non tivera os coñecementos necesarios para realizala con máis profundidade.

De todos os xeitos, púxenme en contacto con Fer (Fernando Trigo), co que compartín moitas horas de pescudas en Ons a finais dos anos 70 do pasado século XX e, cos datos que posúemos, el vai, substituíndome, dando vida nesta revista a ese baleiro investigador sobre a Illa de Ons, no campo antropolóxico.

REFERENCIAS SOBRE A ILLA DE ONS

Moitas veces temos as teorías e os datos moi claros e contrastados pero, á hora de expoñelos, quizais pola falla de experiencia, cometemos erros de explicación que dan pé a confusións naqueles lectores que non coñecen a temática exposta, pero, tamén son aproveitados por outros que, coñecéndoa, explotan a confusión creada para desprestixiar ou para arrimar a “ascua á súa sardiña”.

Coa idea de emendar os erros de explicación cometidos (se os houbo) no número anterior respecto a varios conceptos sobre a propiedade dos TERREOS e das VIVENDAS da Illa de Ons e, co fin de dar remate, momentáneo, a este tema na revista, vou a intentar explicalo distinguindo entre, a problemática da PROPIEDAD dos TERREOS e a problemática da PROPIEDAD das VIVENDAS da Illa de Ons, como cuestións e argumentos totalmente distintos.

DATA DE 1810¹. MÍNIMO RESUMO.

A Illa de Ons atopábase totalmente baleira. A *Junta Provincial de Armamento de la provincia de Santiago*,

decide montar nela unhas baterías de defensa para a ría de Pontevedra. Encarga a un enxeñeiro que realice a viabilidade e o estudo da posible radicación destas baterías. Encomendan ao párroco de Sanxenxo que leve a cabo as obras e contratacións. Póñense en contacto co dono da Illa (o Cabido) para que dea o permiso necesario e aporte cartos para as obras. O Cabido dá o permiso, pero non está disposto a aportar cartos. A Junta e o párroco de Sanxenxo buscan solución ao problema económico que se presenta para realizar estas obras. (Mínimo resumo do comezo do ano 1810. Ons).

1ª PARTE: OBREIROS – PROPIETARIOS (1810)²

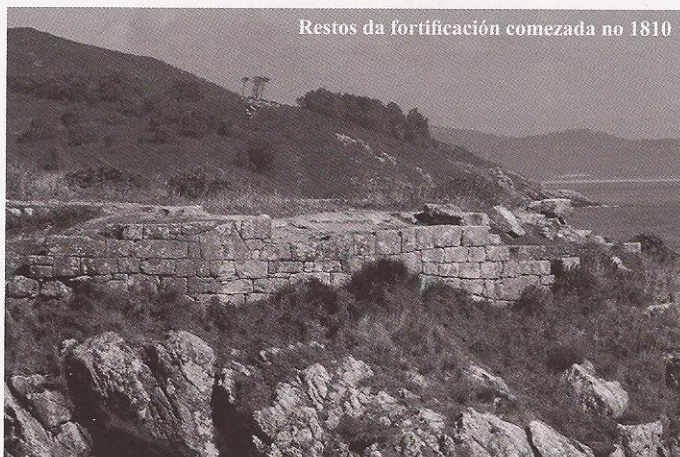
Decidida a *Junta de Defensa* a realizar as obras de defensa en Ons, póñense en contacto co propietario da Illa, daquela (1810) segundo os documentos consultados pola *Junta de Armamento*, o Cabido Catedralicio. Despois de varios contactos, o Cabido accede a que se realicen as obras, pero informa que non vai a aportar capital algún para axudar a sufragar os gastos. A *Junta*, xa iniciados os primeiros desembolsos e contratados os primeiros obrei-

¹ Para una mellor comprensión do tema a tratar, recomendo a lectura de: Revista AUNIOS números: 7 (2003), 12 (2007), 14 (2009), 15 (2010), 16 (2011).

² Ao longo deste artigo seguiremos os pasos de Salustiano Portela Pazos, aínda que, nestes intres, as súas pescudas están bastante cuestionadas.

ros, decide buscar financiamento e, por idea do párroco de Sanxenxo, acordan dividir a parte cultivable da Illa en parcelas e poñelas á venda como Accións de Primeira Clase (así lle chamaron) e ofrecerllas aos obreiros que viñeron a traballar á Illa.

Para poder levar a cabo a venda das Accións, pónense en contacto co Cabido. Este non se opón, pero esixe o pago dun canon (coma un imposto) a todos aqueles que as merquen. Nun primeiro momento existe, por parte dos obreiros que querían posuír terras cultivables, un receo a mercar por non fiarse do canon imposto polas posibles subidas que este podería ter; sen embargo o que vai facer de capataz de obras en Ons (segundo relata Salustiano), non tivo ningunha dúbida en mercar un bo número desas accións, facéndose cunha boa parte dos terreos illáns. Aínda que despois de que o capataz mercara, moitos dos obreiros (antepasados dos actuais veciños) tamén se animaron a adquirilas.

Restos da fortificación comezada no 1810

Despois duns anos de incerteza coas obras, despois paralizadas porque os franceses non representaban xa un perigo, queda a cuestión da propiedade un pouco confusa. Por un lado o Cabido quería cobrar o imposto sinalado polas accións, por outro lado estaba o capataz que, pola compra desas accións, críase dono da Illa. E, por último, nun plano un pouco escuro (non o deixa claro Salustiano) estaban os obreiros (mal chamados colonos) que tamén mercaran esas accións.

A toda esta problemática, había que engadir outra: o capataz, como dono das terras que adquirira, seguía admitindo familias que, polo pago dun arrendo ou canon a el, podían establecerse en Ons e traballar as terras.

Parece ser que, ata a morte do capataz (segundo Portela Pazos), non existiu ningún conflito pola propiedade da Illa. Supoñemos que os, xa considerados veciños, que mercaran accións, non tiñan problemas con el. As familias que viñeron posteriormente, se pagaban o canon imposto polos terreos, tampouco. E o Cabido, se cobraba, non

poñería pegas e senón cobraba, quizais por temor a este potentado capataz, calaba.

Conclusións a esta 1ª parte: O Cabido considerábase dono da Illa. Os obreiros, os antepasados dos antigos veciños, non viñeron a Ons como colonos, senón como obreiros. Hai unha merca de terreos (accións). O capataz de obras merca un bo número delas e hai posibilidades de que os obreiros tamén. Pagaban un canon (imposto agrícola) ao Cabido polas terras. Para vivir na Illa construían casas, pero en ningún documento aparece que esas casas pertenceran a un dono e que llas alugara, arrendara,..., a ningún obreiro ou veciño, o que demostra que eles mesmos as construíron.

2ª PARTE: APARECE O MARQUÉS DE VALLADARES (1834)

Ata a morte do capataz, non xurdiron problemáticas. Pagaba o canon ao Cabido e seguiu admitindo máis familias que, polo pago tamén dun canon (imposto agrícola) a el, pasaban a vivir na Illa, construían a súa casa e traballaban as terras.

Á morte do capataz, comezan a xurdir os conflitos. Por unha banda están os seus testamentarios que, supostamente, deixan de pagar o canon ao Cabido e este rebélase contra eles. Por outra parte, estaban os veciños arrendados ao capataz aos que estes testamentarios lles soben en demasía o imposto agrícola polas súas terras. Aparece o Marques de Valladares, descendente dos foreiros da Illa. E sen esquecerse dos obreiros, posibles mercadores das accións, que se consideran donos dos terreos que traballan.

O Marqués toma as rendas do conflito e, en primeiro lugar, enfróntase aos testamentarios do capataz. Estes, angustiados, por un lado co Cabido e polo outro cun gran potentado como o Marqués, deixan de preitear pola Illa á que non consideran xa rendible. Despois, comeza a loita co Cabido; aquí o enfrontamento foi maior. O foro esixía unhas cláusulas e parece ser que os antepasados do Marqués non cumpriran con elas, polo que o tiña bastante complicado, pero, co xurdir das leis desamortizadoras, a igrexa, ao verse privada de moitas das súas posesións, preferiu loitar por outras prazas máis interesantes que a Illa de Ons, o que trouxo o abandono do preito que mantiña co Marqués.

O Marqués de Valladares, veuse libre dos seus contrincantes pola posesión da Illa e comeza a querer exercer como dono desta³. Ao principio, tivo serios problemas cos veciños que xa cultivaban as terras e tiñan casa, pois non o consideraban dono de Ons, tiñan medo que este quixera quitarlle as terras que cultivaban e as casas que construíran ou que pretendera impoñerlles un canon (imposto agrícola) máis alto, como pretendieron facer os testamentarios do capataz.

³ Serán legais as actuacións do Marqués de Valladares nestes intres.

Valladares, persoa influente, logrou que varios veciños se puxeran do seu lado e coa axuda destes, os demais veciños aceptárono como dono das terras da Illa. Queda en dúbida que lles puido ofrecer a cambio.

Calmados, os considerados “*donos antigos*” e os veciños actuais, empeza a regular a posesión das terras e é o primeiro en facer o deslinde destas e poñer sobre documento as terras que traballaba cada veciño, cales eran os lindes e o que tiñan que pagar polos ferrados que traballaban.

Observamos na documentación que hai ao respecto, que constantemente fala de terras (ferrados) e pagos por elas, nunca das vivendas, o que fai supoñer e demostra que foron construídas polos veciños e que as considera deles. É tamén o primeiro en facer constar, en documento, o nome de <Colonos> para os seus veciños.

Na época de Valladares atopamos o primeiro documento que fai referencia ás vivendas. É unha querela criminal do ano 1885 na que denuncia a un veciño de Noalla, que acabou confesando o feito, por tirar a casa que un dos seus <colonos> **estaba construíndo na Illa de Ons** e é obrigado a indemnizalo polos gastos ocasionados. Primeiro dato importantísimo que demostra que as casas de Ons, dende 1810, **foron construídas polos**, primeiro, obreiros e posteriormente veciños, aos que o Marqués, chama <colonos>.

Co Marqués viviron uns anos de tranquilidade e prosperidade económica grazas á instalación na Illa dunha fábrica de salga e ao bo entendemento entre veciños e o Marqués.

Conclusións a esta 2ª parte: *Xorde unha loita pola propiedade da Illa entre testamentarios, O Cabido e o Marques de Valladares. Finalmente resólvese a favor do Marqués. Os veciños acéptano como propietario das terras de Ons e xorde un entendemento entre eles. Aparece por primeira vez nun documento, ao respecto, a palabra colonos para os veciños que habitaban en Ons. Xorde o primeiro documento onde se demostra que as casas de Ons facíanas os veciños co seu traballo e cos seus cartos.*

3ª PARTE: FAMILIA RIOBÓ (1921)

O Marqués de Valladares tiña un home de confianza (outro capataz) que era veciño de Ons e encargado de cobrar o canon (imposto agrícola) aos demais veciños. Habítaba a casa que o Marqués tiña en Curro e que anos antes fora fábrica de salga. Á morte do Marqués, os pais deste, que se fan cargo dos seus bens, ofrécenlle a Illa ao capataz (Sr. Bernadal) e este contacta cun adibeirado forense de nome Manuel Riobó e, entre os dous, mercan a Illa aos herdeiros do Marqués.

Nun primeiro intre as cousas ían ben, pero van xurdindo atrancos a medida que o Sr. Riobó comprobaba que o

Ao final do peirao, enriba da praia, restos da casa de Bernadal..

Sr. Bernadal non xogaba limpo con el e cos veciños. Ante esta tesitura o Sr. Riobó merca a súa parte a Bernadal e queda con toda a Illa para el.

Falaba Manoelino: “... *o meu pai contoume que Bernadal era moi ruín. Como non pagaras o canon das terras no seu momento, xa ía por ti. Todo o que pescabas tiñas que venderlo a el e non aos barcos que se achegaban á Illa para mercar. Cando se separou do Sr. Riobó, aínda viña pola Illa a mercar e moitos lle vendían por medo, por iso, o Sr. Riobó obrigou a todos a venderlle o peixe e o marisco a el, senón teríamos problemas...*” .

A familia Riobó, Manuel pai e Didio fillo, fanse cargo da Illa ata 1936. Crean unha Sociedade Anónima que se dedica a merca e comercialización de polbo e congro, principalmente. Axudan aos veciños nas tarefas agrícolas. E permiten que os fillos destes, que se emancipan por casamento, monten unha nova vida na propia Illa herdando terras dos seus pais e construíndo casas nesas terreos.

O que non consta en ningún documento, é que as vivendas que os veciños construíron (hai documentos) no tempo de Marqués, foran obrigados a pasarllas ao Sr. Riobó. Tampouco hai documentos no que conste que os veciños, que construíron casas por emancipación ou casamento, na época da familia Riobó, tiveran que pasarllas obrigatoriamente a esta familia. E aínda menos existe algún documento no que conste que, tanto o Marqués de Valladares como a familia Riobó, construíra nin herdara algunha vivenda, das consideradas veciñais, en Ons e que esta lla pasara a algún veciño en réxime de alugueiro ou arrendamento, o que demostra que as casas construíronas os veciños nas terras que tiñan en propiedade, arrendadas ou cedidas.

Importante resaltar o empeño do Sr. Didio Riobó para que os veciños de Ons foran donos das súas terras na época da República, que, como sabemos, cando o tiñan case conseguido, a lentitude burocrática, non fixo posible esa oportunidade histórica que faría xustiza cos verdadeiros donos da Illa de Ons, os veciños.

Tamén salientar que con Didio Riobó o imposto agrícola pasan a pagalo a maioría dos veciños, en cartos. Antes facíase en especie (millo, patacas, trigo,...) .

Conclusións a esta 3ª parte: *Xorden uns novos donos, Bernadal e Manuel Riobó. Queda como único dono*

o Sr. Manuel Riobó. Obriga aos veciños a venderlle en exclusiva a pesca a el e, por problemas co Sr. Bernadal, a que o aceptaran como único dono de Ons. Monta unha sociedade anónima dedicada ao secado e comercialización de polbo e congro. Máis veciños, emancipados por casamento, seguen construíndo vivendas. Os veciños, por decisión de Didio Riobó, estiveron a piques de conseguir a propiedade das terras que cultivaban. Segue sen haber documentos a favor do dono, neses intres Didio Riobo, que demostren que, as vivendas que habitan os illáns as construíu el ou os antigos donos da Illa, o que segue demostrando que as vivendas as construíron, aínda estando el como dono, os habitantes de Ons, os veciños.

4ª PARTE: A EXPROPIACIÓN.

No ano 1936 o Sr. Riobó suicídase e Ons pasa a ser administrada polo Sr. Massó, importante conserveiro de Bueu, ata o ano 1941 ano no que a Illa vai ser expropiada polo Ramo de Guerra.

Durante estes anos, o Sr. Massó vai seguir os pasos trazados polo Sr. Riobó, cobrando aos veciños o Canon Agrícola polas terras que traballan (hai documentación) pero nunca polas casas que habitan.

Cando se produce a expropiación, o Sr. Massó presenta ao Ramo de Guerra a documentación existente sobre a Illa de Ons. Nos diferentes documentos fai constar o nome de cada veciño, os ferrados que traballa e o canon que paga por eles, tamén constata as diferentes casas que posúe o dono (almacén, casa habitación, taberna, casa de falanxe, casa escola,...) e comenta que existen casas veciñais das que declara que, 8 – 10 están en medianas condicións pero que as outras son de pobre aspecto. Na documentación non fai constar que estas vivendas pertenceran ao dono, o que volve a demostrar que as vivendas que ocupaban os veciños eran deles porque as construíron ou herdaran dos seus antepasados.

A temática da expropiación levárona a familia Riobó e a administración nos seus despachos. Os veciños non foron informados, soamente lles dixeron que agora tiñan que pagarlle o canón agrícola ao Ministerio do Exército.

Hoxe en día, a administración di que, cando se produce a expropiación, Ons pasa a ser de dominio público. Eu coído que, nese intre, se produce unha irregularidade como é **a falla de aviso** aos veciños da expropiación, pois non existe un documento que, asinado por todos os veciños (senón no é válido nin legal) informe deste novo cambio administrativo que pode traerlles graves consecuencias no caso de que tiveran que abandonar a Illa, e así, loxicamente, ter dereito a alegar sobre esta circunstancia. Coído que se cometeu unha ilegalidade ao non avisar aos

veciños para que estes tiveran a oportunidade de expoñer alegacións e aportar a documentación que fora necesaria ao seu favor.

Debido a esta circunstancia a declaración de **Dominio Público** pode quedar anulada ao non cumprirse a legalidade como era: Avisar aos veciños que habitaban Ons nese intre, demostrándoo coa sinatura dun documento que o avale.

ISLAS DE ONS Y ONZA .

RELACION DE COBROS Y PAGOS EFECTUADOS POR CUENTA DE LA JEFATURA DE PROPIEDADES MILITARES DE VIGO.-

---

COBROS:

RENTAS: Cobro total de las rentas correspondientes al año agrícola 1.946/1.947.....20.339,90 Pts

VIGO, 27 de Septiembre de 1.948.

Las rentas del año 1.947, por los conceptos de CORREO, ALQUILER LOCAL - ESCUELA y TIENDA Y PESCA, han sido incluídas en la relación líquida en 24 de febrero último.

Un dos moitos recibos que demostra o pago dunha renda agrícola.

Durante a etapa de xestión do Ministerio do Exército, este só fai de mero administrador, cobrando o canon agrícola expedindo o correspondente recibo. Estes recibos poñían: “*Importe de las rentas abonadas por los colonos de la Isla de Ons correspondientes al año agrícola 1962-1963 (Año de exemplo)*”. Volvemos a comprobar como, claramente, pagan un CANON AGRÍCOLA, nada pagan pola vivenda que eles construíron.

O exército permite a construción de vivendas aos novos matrimonios nas terras que lles deixan os seus pais. Dáse a casualidade que hai veciños aos que os seus pais deixan un anaco das terras que cultivaban para que o seu fillo/a constrúa a súa vivenda no intre de casarse, pero non lle deixa terras de cultivo, este novo matrimonio **non pagará o canón agrícola**, pois non teñen terras, só pagará a luz. De novo a demostración de que o canon ou renda que pagaban, non era pola casa senón polos terreos que traballan.

Resaltar que, coa xerencia do Ministerio do Exército, este instala en Ons o primeiro tendido eléctrico o que trouxo posteriormente para os veciños, o pago por este concepto.

Conclusiones a esta 4ª parte: *Morre o Sr. Riobó e faise cargo do cobro do canon agrícola o Sr. Massó. Prodúcese a expropiación e os veciños non son avisados, non*

ILLA DE ONS		CATALOGO DE VIVIENDAS	
BARRIO: _____	CASA Nº 32		
ARRENDATARIO D. <u>MANUEL BAIBEZ OTERO</u>	D. N.º _____ CASADO CON _____		
Y DOMICILIO HABITUAL EN <u>ILLA</u>		FACEDA PRINCIPAL	
CARACTERÍSTICAS DE LA VIVIENDA <u>BARREDES EXTERIORES A VIVIENDA</u> <u>TALLADO A DOS AGUAS</u> <u>TABOQUES A PASILLO</u> <u>PERCHAS Y VENTANAS A MODO DE</u> <u>ABREVESTADO</u>			
RENTA QUE ABONA _____	<u>NO</u>	CROQUIS DE PLANTA, ESCALA 3-10	
OBSERVACIONES 1. <u>CUADRA A G X</u> 2. <u>ESTE SEÑOR NO TIENE TIEMPOS</u> 3. <u>TRABAJA LAS 24 HORAS</u>			

Folla do Catálogo do Irida (1979), collida ao chou, onde queda claro que este veciño, que vivía na Illa, non paga renda AGRÍCOLA, porque non ten terreos. Posto a man polo funcionario en observacións.

hai documentación asinada por eles que o demostre. Puido a administración cometer unha ilegalidade, polo que, o concepto de dominio público de Ons pode ser irregular. O Ministerio do Exército segue cobrando o canon agrícola pero nunca polas vivendas veciñais. Nesta etapa, os novos matrimonios poden construír a súa vivenda pero, senón posúen terreos, non pagan a renda agrícola só pagan a luz. Queda demostrado que, o canon que pagan é agrícola, polas vivendas que eles construíron non pagan ren, só a luz.

5ª PARTE: COLONIZACIÓN, IRIDA, ICONA

O exército non ve sentido a seguir administrando Ons. Decide pasarlle a outro Organismo. O Estado pásaa ao Instituto Nacional de Colonización. Colonización realiza unhas obras na Illa que non evitan a emigración forzosa dos illáns que reclamaban un novo porto que dera máis abrigo á nova flota. A mediados dos anos 70 do pasado século XX pasa a ser administrada polo Irida (Instituto Nacional de Reforma y Desarrollo Agrario) un organismo máis compatible cunha das dúas actividades económicas que realizan os veciños, a agricultura.

O Irida, non cambia para nada o xeito de xestionar Ons e segue a ser un mero administrador e cobrador do IMPOSTO AGRÍCOLA. O que si realiza é o primeiro inventario de edificacións de Ons. Este inventario realízano polo ano 1976, tendo a sorte de estar eu presente nalgúns barrios e onde puiden comprobar o xeito de realizalo, que consistía en, ir polas vivendas e, despois das fotos de rigor, preguntar quen a habitaba, saber cal era o domicilio habitual dos donos, que características tiña a casa e que edificacións anexas posuía. É de supoñer que logo, nos despachos, pasaban ao papel, digamos oficial, o resultado do traballo de campo.

Este inventario en nada comprometía ao propietario da vivenda, o veciño, só que, como nunca se fixera, este organismo, por facer algo diferente, desempeñou este traballo. Deixar claro que os veciños só deron información, pero nada asinaron con respecto ao que alí dicían e escribían os representantes do Irida.

You ao caso que, ao transcribir os datos obtidos ao papel, en vez de poñer propietario (como debería ser) puxeron Arrendatario, como se o nome e a casa que alí constaba, pagaran unha renda ou aluguer por ela á administración. Unha manobra falsa que provocou a confusión, este pasado ano 2011, na xuíz á hora de ditar sentenza, pois ese catálogo de vivendas serviulle á administración para demostrar que, os veciños, eran arrendatarios das casas. Unha IRREGULARIDADE oficial que motivou unha sentenza desfavorable contra os veciños que reclaman a propiedade das casas que eles construíron.

De novo repetir, a pesares de ser cargante, que o canon ou renda que pagaban era polas terras que traballaban, non polas casas, e que nunca pagaron renda nin aluguer algún pola casa que construíron.

Do Irida pasou ao Icona, que trae un pequeno cambio. Aparece a figura do Axente Forestal que se responsabiliza dos cobros da renda agrícola e da luz que antes cobraba o Sr. José Vidal, que facía ás veces de Alcalde Pedáneo que herdara á morte de Jesús Acuña, cabezaleiro, na época de xestión do exército.

No ano 1984, é transferida á Xunta e nesta época xorden cambios importantes e novos problemas para os illáns.

Conclusións a esta 5ª parte: Hai uns cambios de administración que vai pasando de colonización, ao Irida e finalmente ao Icona antes de ser transferida á Xunta de Galicia. O Irida fai un catálogo de vivendas e cataloga aos veciños como arrendatarios desas vivendas, cando nunca pagaron ningunha renda nin aluguer polas casas que eles construíron. Ningún dos tres organismos pode demostrar que as vivendas dos veciños son da administración nin que as construíran os antigos donos. Xorde a figura do Axente forestal e a renda AGRÍCOLA e a LUZ pasa a cobrala o devandito axente ata 1984.

6ª PARTE: XUNTA DE GALICIA, PARQUES NACIONAIS

Chega o ano 1984 e Ons é transferida á Xunta de Galicia facéndose cargo da súa xestión a Consellería de Agricultura. A primeira decisión que toma esta Consellería (polo daquela o Conselleiro era Fernando Garrido Valenzuela, actual Presidente do Padroado do Parque Nacional Illas Atlánticas) é deixar de cobrar aos veciños o imposto agrícola e a luz. Os veciños non entenderon tal decisión e,

en numerosos escritos, solicitaron que se lle cobrara a luz e, aos veciños que seguían traballando as terras, os recibos agrícolas; desconfiaban, como agora podemos comprobar, que a Xunta utilizara esa estratexia para ir contra eles dicindo que están en precario xa que non pagan nin a luz.

Durante a xestión de Agricultura, as necesidades básicas eran importantes pero nada cambiou, agás que, despois dunha enorme loita reivindicativa entre veciños e administración, o delegado en Pontevedra anuncia unha instalación eléctrica nova e o cambio para un xerador máis potente.

É nestes intre, principios dos 90, cando xurde, pola falla dun verdadeiro Estudio Xurídico un boom na reconstrución das casas illáns que trouxo máis enfrontamentos entre veciños e administración e entre os propios veciños, que provocou un desfase urbanístico que, cun pouco de cabeza e boa vontade polas partes, arranxaríase sen tantos problemas, denuncias e pequena alteración da que era coñecida como a arquitectura popular mariñeira mellor conservada do litoral galego.

De novo, outro cambio de xestores. A Consellería de Agricultura quere quitarse de enriba esa pataca quente que é a Illa de Ons e decide que, como a agricultura na Illa pasou a ser residual, mellor que sexa a Consellería de Medio Ambiente quen a xestione. Xa temos outro organismo xestionando Ons, dentro da propia Xunta, pero seguen cos mesmos problemas, non queren diálogo nin ceder ante os veciños para so-

lucionar os problemas xurídicos, sobre todo, polo tema da propiedade das vivendas, e intentan aburrilos para que abandonen a idea de propiedade e ata a propia Illa. Este novo organismo tampouco quere cobralles a luz, e os veciños, tamén en numerosos escritos, solicitan que Medio Ambiente poña a funcionar os contadores e que cada un poda contratar a potencia que necesite e pagar segundo consumo, pero Medio Ambiente se nega, ten que aproveitar esta circunstancia para que así, ante a opinión pública, os veciños queden coma uns aproveitados que gastan unha luz que non pagan.

Entre enfrontamentos veciños - administración - veciños, xorden dúas importantes circunstancias: Por un lado a familia Riobó pasa ao campo xudicial para recuperar a Illa de Ons ao non cumprirse o motivo da expropiación e por outro Ons pasa a ser parte integrante do primeiro Parque Nacional Galego.

Con respecto á familia Riobó habería que ver se, cando se realizou a expropiación, se cometeu algunha irregularidade, no que respecta aos veciños que habitaban Ons nese intre, que dea pé á invalidez dos procesos posteriores. Coido que os veciños non foron partícipes da tramitación desa expropiación, cando as casas as construíran eles e eran da súa propiedade, e que non foron avisados (xa que non consta en documento asinado por eles) para poder alegar contra a expropiación ou para solicitar algún tipo de indemnización polas súas vivendas no caso de que foran desaloxados.

A quen non lle soa raro esta expropiación e o xeito en que se fixo? Onde ían a reasentar a máis de 400 veciños con todos as súas pertenzas? Que habería detrás de todo iso?

Se houbo irregularidades, o paso posterior a dominio público non tería validez e os descendentes da familia Riobó terían que recuperar a Illa e, mesmo os veciños poderían reivindicar as terras que traballaron dende sempre co pago dun imposto agrícola e pasar estas á súa propiedade polas leis de Arrendamentos Rústicos ou Históricos. Un bo avogado contando cun bo historiador que lle busque a información necesaria nos arquivos, sairía airoso deste preito.

O punto onde Ons pasa a ser parte integrante do Parque Nacional, contén os mesmos erros que o pun-

Hemicar, S.L.

Pintura al horno
Bancada de Carrocería

TALLERES

HEMICAR, S.L.

CHAPA - PINTURA - MECÁNICA

Avda. Médico Ballina, 5
LÉREZ - PONTEVEDRA

Teléf.: 986 870 045
Móvil: 689 300 438
Particular: 986 852 525

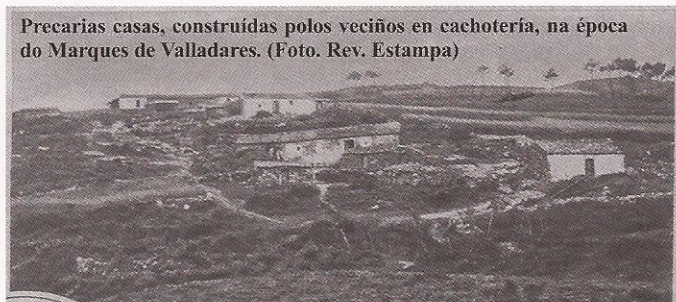
to anterior. Houbo irregularidades anteriores? Se as houbo, e coido que si, habería que aclaralas e ver que dereitos teñen os veciños, engadindo a maiores que: - Hai documentación que certifica que as casas, dende a etapa do Marqués de Valladares, construíronas os antepasados dos antigos veciños. - Nunca se lles solicitou pago algún polas vivendas. - Os veciños que non tiñan terreos non pagaban o imposto agrícola, pero si a luz. - Non consta en ningún documento que antigos donos e as diferentes administracións lles fixeran pagar un arrendo aos veciños polas casas. - Tampouco hai documentación que certifique que as casas as construíron os antigos donos ou a administración. - Non existe documento con algunha cláusula que diga que o dono ou a administración deixara construír pero que logo esa casa pasaría a eles. - E un longo etc.

Conclusións a esta 6ª parte: *Puideron cometerse irregularidades cando se fixo a expropiación. Se se cometeron, todos os procesos posteriores, como a declaración de Dominio Público, poden quedar anuladas. Non hai documentos que avalen a propiedade das vivendas por parte dos suposto donos da Illa nin da administración. Si que os hai conforme os veciños construíron as súas vivendas. Polo tanto podemos dicir que as vivendas de Ons construíronas os veciños e son deles e que nunca pagaron ningún tipo de arrendo nin canon por elas, por iso lles pertencen e teñen un DEREITO de SUPERFICIE sobre o terreo que ocupan.*

7ª PARTE: (2010 – 2011) PREITOS, DEMANDAS E CONCESIÓN

A problemática pola propiedade das vivendas segue durante o 2009 - 2012. O novo goberno da Xunta tampouco cede. Politicamente podía arranxar o conflito dun xeito amigable e dialogante, pero dos veciños de Ons só quere os votos. Pola súa parte, quizais por atoparse nestes intres na oposición, os representantes do BNG e PSOE en Bueu e no Parlamento Galego, únense aos veciños de Ons e mirando as súas xustas reivindicacións, apóíanos politicamente no Parlamento: *(reclaman modificar a Lei 5/2001, que establece o réxime xurídico da Illa de Ons en base ao sistema de concesións. Demandan cambiar o texto da lei para recoñecer a titularidade veciñal das vivendas desafectando as casas do dominio público e outorgándolles a cualificación de bens patrimoniais).* Pero a maioría absoluta do PP bota abaixo calquera iniciativa para que os veciños consigan a propiedade ou, polo menos, a desafección dos terreos que ocupan as casas como dominio público. O Goberno Galego rexeita cambiar a lei e recoñecer a propiedade en

Ons porque, segundo din: *“perdería a condición de Parque Nacional”*. Sen embargo os grupos da Oposición argumentan: *“Non é certo que para desafectar as vivendas de Ons sexa necesario reverter a condición de Parque Nacional... Pois todos os Parques Nacionais que hai en España teñen dentro do seu territorio propiedades privadas e vivendas privadas... Exemplos son: o Teide, Garajonay, Picos de Europa, Doñana...”*.

Precarias casas, construídas polos veciños en cachotería, na época do Marques de Valladares. (Foto. Rev. Estampa)

Está claro que o Goberno Galego (2009 – 2013) non quere dar a propiedade aos lexítimos donos das casas de Ons, os veciños, e, sen embargo, aduce cousas tan increíbles como: *“A Xunta normalizou, sempre de acordo coa lei, unha situación anómala e permitiu aos habitantes das Illas Ons manter o dereito ao uso das súas vivendas nunhas condicións favorables. Por iso, o Goberno Galego quere amosar a súa estrañeza polas críticas contra a súa xestión nesta materia, xa que en todo momento buscou compatibilizar e defender os dereitos históricos deste colectivo co obrigado cumprimento da lexislación vixente”*. Temos aquí unha idea do pensar deste goberno, os veciños construíron as súas casas en Ons e nelas viviron durante case dous séculos. Defender os verdadeiros dereitos históricos dos veciños sería: *<Recoñecer que as casas foron feitas polos seus antepasados polo que lles pertencen e teñen un Dereito de Superficie sobre o terreo onde están radicadas>*. Iso si sería **normalizar os dereitos dos habitantes de Ons**.

Sen embargo, inventan unha Lei 5/2001, onde recoñecen: *“...a situación histórica dos poboadores de Ons e que os faculta para gozar e utilizar os inmobles que de xeito tradicional veñen facendo por eles e os seus antepasados...”*. De novo tentan agochar a verdadeira situación, porque non din que os inmobles os construíron os antepasados dos actuais veciños e polo tanto os materiais de construción, é dicir, a casa, lles pertencen, porque pagaron eses materiais e aos obreiros que a fixeron. Como xa quedou exposto anteriormente, a administración nunca foi quen de demostrar que as vivendas de Ons as construíron os

antigos donos ou a administración, polo tanto. Quen as construíu? A resposta é obvia, os antepasados dos actuais veciños.

Vostedes cren que, se a administración tivera na súa man un só documento conforme as vivendas as construíron os que se din “antigos donos de Ons” ou a administración, non terían botado fóra xa a estes veciños? Home, non cabe a menor dúbida! Case seguro, estas casas estarían xa sendo utilizadas como CASAS de VERANEO para os membros da administración.

Como Conclusión a esta 7ª parte dicir que: No intre de rematar este resumido artigo, a situación é a seguinte:

Os veciños son por dereito, os donos das vivendas que os seus antepasados construíron.

Non hai documento algún que demostre que as vivendas de Ons as construíron os antigos donos.

Non hai documento algún que demostre que pagaron unha renda ou alugueiro pola súa vivenda.

O Goberno galego non quere, politicamente, recoñecer (con respecto as vivendas) os dereitos históricos dos veciños, nin a súa propiedade (aínda que as fixeron eles), nin concederlle un Dereito de Superficie sobre o terreo que ocupan.

Os grupos da Oposición no Parlamento Galego e o Alcalde de Bueu apoian aos veciños de Ons presentando unha proposición de Lei para modificar o texto legislativo. O parlamento votou en contra.

-O concello de Bueu presenta un recurso contencioso-administrativo contra o decreto 174/2010, que regula a aplicación da lei de concesións, ante o Tribunal Superior de Xustiza de Galicia. Este Tribunal rechaza la posibilidad de suspender cautelarmente la aplicación del decreto 174/2010, por el que se desarrolla la Lei 5/2001 y que establece

el sistema de concesiones para las viviendas de la isla de Ons.

Varios veciños, pertencentes á Asociación Xan Xaquín, presentan unha demanda para solicitar a propiedade das súas vivendas. Perden a demanda e presentan recurso.

As dúas asociacións deciden unir as súas forzas e loitar contra o que consideran un “roubo histórico” das súas vivendas, pero, como a Lei os obriga, teñen que presentar a documentación para que lles dean a Concesión, iso si, presentando un Documento adxunto onde din que piden a Concesión por Imperativo Legal, porque o Goberno galego obrígalles.

Están estudando presentar, todos os veciños, un recurso para solicitar a Propiedade das Vivendas que eles ou os seus antepasados construíron cos seus cartos.

Piornos e casas illáns no 1975. Caño

Xa como PUNTO e FINAL, momentáneo, só queda engadir que:

Os veciños son donos das súas vivendas. Hai máis de 80 casas veciñais. A súas casas teñen un importante valor, sobre todo, sentimental. Non deben faltar cartos para loitar por algo xusto e de dereito. Por iso, co aporte dunha certa cantidade cada unha, contratando a un bo avogado e a un bo investigador, e que estes, traballando xuntos, o (investigador) pescudando nos arquivos e buscando documentación e o (avogado) buscando a mellor estratexia segundo os datos que se posúen e os documentos obtidos, non será difícil conseguir levar a bo porto o tema da Propiedade das Vivendas de Ons a favor dos veciños.